

Dobrý den,

vážení studenti, učitelé, cives academici, veřejnosti, dámy a pánové,
vítám vás v Aule Arnošta z Pardubice Univerzity Pardubice.

Mé jméno je Patrik Čermák, jsem zdejší studentem, a jedním z organizátorů této konference. Ještě předtím než budu mluvit dále, bych rád předal úvodní slovo panu prorektorovi Karlu Rýdlovi.

Děkuji panu prorektorovi,

a nyní bych vám rád řekl pár slov o tématu tak výsostném jako je vědění. Pokusím se to ilustrovat na příkladu vědy, se kterou jste už přišli nějakým způsobem do styku, a z toho – jak doufám – vyplyne i důvod, proč jsme se rozhodli zorganizovat takovouhle konferenci, která v podstatě není nijak oborově jednostranná, jak tomu bývá zvykem.

Biolog a filosof Zdeněk Neubauer v rozhovoru pro BBCCzech řekl, že „jsme tak trochu uvnitř, uprostřed proměny věků a prolínání světů. Dnes již věda není tou poslední nebo jedinou instancí pravdy a říct, že je vědecky dokázáno, zní už staromile, ne-li komicky.“, říká, že „přestala být taková ta naprosto jednoznačná důvěra, že poslední instancí a vzorem pravdy je pravda vědecká.“¹. To však nemá být posteskem nad tím, že společnost vědu jaksí vytěsňuje či bere jako jakousi samozřejmost. Zde jde o to, co je to pravda. I když, ono to spolu nejspíše souvisí. Neubauer v rozhovoru „Kazit mládež a zavádět nové bohy“ píše, že „nejde o žádnou relativizaci či zpochybňování smyslu odborné formace; poukazy na [...] podobnosti a jinakosti, povědomí o tom, na jaké původní otázky jsou naše současné znalosti odpověďmi, z jakých představ se zrodily naše odborné pojmy, jaká filosofická, náboženská, mytická, jazyková východiska se bezděčně zračí v našich vědeckých názorech, dávají vlastnímu oboru vyniknout v jeho plasticitě a dynamice. Znalci, odborníci, specialisté si mohou uvědomit, že jsou účastníky a tvůrci velkého příběhu vědění; věda přestává být soustavou hotových poznatků, stává se dramatickým dobrodružstvím poznání. Vědomí, že to, co je považováno za osudovou danost, je toliko jednou z bezpočtu možností, dává podnět k novým pohledům, odvahy k jinakosti. Ty jsou vlastním zdrojem objevů a úspěchů, ne pokračování v zaběhaných kolejkách. Dále je zde síť analogií, podobností, souvislostí – kulturních, náboženských, dějinných, společenských: žádná věda nežije sama ze sebe, nestaví na sobě samotné. Každé vědění zapadá do zkušenostního kontextu. Smysl pro tento hlubší soulad, vnímavost k organické sounáležitosti vědění týkajícího se oblastí na první pohled tak odlišných, jako jsou třeba biologie a jazykověda, znamená zahrnout pokladnici veškeré lidské zkušenosti mezi bezprostřední zdroje inspirace odborně zaměřeného poznání. Naším cílem je probudit ve studentech cit a vnímavost pro takové transdisciplinární [/nadoborové] souvislosti – nebo na ně alespoň upozornit.“²

Univerzita by měla být místem k oné transcendenci (přesahu). Ze své podstaty by zde měla být niterná snaha o *ad unum verto*, obracení v jedno, k celku veškerenstva. Sociolog Bohuslav Šalanda poukazuje na to, že „složení fakult nemělo pokrýt všechny oblasti vědění, ale mělo sloužit jeho jednotě“³ a cituje Jiřího Michálka: „[...] nejde o nějakou sumaci, souhrn všeho jednotlivého jsoucího, resp. jeho poznání, nýbrž za celistvostí slyšíme jednotnost, jednotu. Později uslyšíme, že se jedná o ono jednotné a celkové, na základě kterého rozumíme všemu jednotlivému“⁴. Filosof a bývalý chemik Radim Palouš na zdejší konferenci „Idea univerzity v dnešní době“ cituje Jana Patočku: „Skutečná výchova je potom pochopení, lépe sebepochopení, té podstaty skutečnosti poslední, nejzákladnější, kterou je duch“⁵.

Zdeněk Neubauer ve svém sborníku „Smysl a svět“ píše, že „evoluční myšlenka nám dovoluje myslet jednotu v pluralitě [/různorodosti]. Stále má smysl mluvit o závaznosti pravdy a o jednotě vědění: závaznosti je však třeba dostávat a o jednotu je třeba usilovat. Naše věrnost a snaha musí směřovat nikoliv k jednotě *teoretické* [tak, že bychom sjednotili kánon Přírody do jednoho výkladu], nýbrž k jednotě *organické* [tak, že ji postavíme na důvěře ve smysluplnost bytí pluralitní skutečnosti]. Nejde totiž o jednotu poznání, nýbrž o jednotu *zkušenosti*.“⁶ Podobně mluví fyzik Werner Heisenberg ve své knize „Fyzika a filosofie“, a to tak, že „pravděpodobně se dá říci zcela obecně, že v dějinách lidského myšlení došlo k neplodnějšímu rozvoji tam, kde se setkaly dva různé způsoby myšlení. Tyto různé způsoby myšlení mohou mít své kořeny v různých oblastech lidské kultury nebo v různých dobách, v různých kulturních prostředcích nebo v různých náboženských tradicích.“⁷ Fyzik Niels Bohr napsal: „Evidence získané na základě odlišných podmínek a odmítnutí pochopitelnosti jedním obrazem [v kvantové fyzice buď vlnový, anebo jen korpuskulární], musí, nehledě na zjevný kontrast, být uvažováno jako komplementární ve smyslu, že dohromady ony vyčerpávají všechny dobře definovatelné informace o atomovém objektu.“⁸ Bohr ideu komplementarity srovnával s kopernikánským obratem, jenž není jen vědeckým principem jako princip neurčitosti, nýbrž celým novým a dosud nedoceneným způsobem poznání napříč vědními obory.⁹

Chci říci, že opravdové vědění má ve své polyfonii vztah k celku či jednotě veškerenstva.

Skončím tím, co filosof Ladislav Hejdánek řekl středoškolským studentům: „Nikdo z lidí a žádná lidská instituce nemá [...] právo posledního arbitra při rozhodování o tom, co je pravda. Ani většina to právo nemá: o pravdě se nehlasuje. Právě naopak: každá nová velká (a často i mnohá malá) pravda se prosazuje tak, že ji nejprve pozná jeden člověk nebo několik málo lidí, kteří si rozumějí, ale kterým nikdo nevěří a které většina odmítá (a někdy dokonce umlčuje). Proto je nutno tomu, kdo přichází s něčím novým, ale kdo také dobře a kriticky zná to staré, přiznat svobodu, aby mohl svou myšlenku vyslovit, pochopitelně: má-li jakou. Tím však *zápas o svobodu slova* nekončí, nýbrž naopak začíná. Smyslem požadavku svobody slova je napomáhat vítězství pravdy, a pravda nezvítězí bez velkého úsilí a bez zápasů. Proto také platí, že demokracie je diskuse. Ta se však nesmí zvrhnout v pouhé žvanění.“¹⁰

Přeji ať se vám na konferenci líbí a nechtě naleznete nové zdroje inspirace.

Děkuji.

-
- ¹ NEUBAUER, Zdeněk. Záznam rozhovoru. In: *BBC Czech* [online]. 2004. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/czech/interview/story/2004/03/040312_neubauer.shtml
- ² NEUBAUER, Zdeněk. *O počátku, cestě a znamení časů: Úvahy o vědě a věděni*. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2007, s. 280-281. ISBN 978-80-86702-26-1. Dostupné z: http://www.malvern.cz/down/zn_poc.pdf
- ³ ŠALANDA, Bohuslav. Idea univerzity. *Scientific papers of the University of Pardubice = Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice. Series C. Institute of Languages and Humanities*. 2001, č. 6, s. 287. ISSN 1211-6629. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10195/32564>
- ⁴ MICHÁLEK, Jiří. *Co je filosofie?*. 1. vyd. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1992, s. 10. Oikúmené. ISBN 80-85241-22-6.
- ⁵ PALOUŠ, Radim. Univerzita v krizi?: Idea univerzity v dnešní době. Pardubice, 2010. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=Mc97cZUmw8k>
- ⁶ NEUBAUER, Zdeněk. *Smysl a svět: hermeneutický pohled na svět*. Praha: Moraviapress, 2001, 124 a 126. ISBN 80-86181-45-6.
- ⁷ HEISENBERG, Werner. *Fyzika a filosofie*. Vydání I. Praha: Svoboda, 1966, s. 138.
- ⁸ Přeloženo v GRYGAR, Filip. Komplementarita kalkuluující a kvalitativní deskripce. *Teorie vědy TV = Theory of science. Kabinet pro Studium Vědy, Techniky a Společnosti při Filozofickém Ústavu AV ČR*. 2011, roč. 33, č. 2, s. 291. ISSN 1804-6347. Dostupné z: <http://teorievedy.flu.cas.cz/index.php/tv/article/view/95/116>
- ⁹ GRYGAR, Filip a Patrik ČERMÁK. Niels Bohr. *Niels Bohr: vědec, filosof a občan* [online]. 2012 [cit. 2012-11-04]. Dostupné z: <http://nielsbohr.webnode.cz/niels-bohr/>
- ¹⁰ HEJDÁNEK, Ladislav. Řeč připravená pro Vzdělávací nadaci Jana Husa při příležitosti prvního udělování Cen Broni Müllerové středoškolským studentům za nejlepší esej na téma „Zápas o svobodu slova - minulost a současnost“. In: *Vzdělávací nadace Jana Husa: Ročenka Ceny Bronislavy Müllerové 2005/2006* [online]. 2006. Dostupné z: <http://www.vnjh.cz/cena-bronislavy-mullerove/rocnik2006>